

3. Електронна інформація для бібліотек України / О.В. Васильєв, О.І. Сегін, Т.О. Ярошенко // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире : новые технологии и новые формы сотрудничества : 10-я юбил. междунар. конф. «Крым 2003» : тр. конф. – М., 2003. – Т. 3. – С. 1118–1124.

4. Vasiliev, A. V. Strategy of Scientific Information Search in STN International / A. V. Vasiliev // Engineering Simulation. – 1997. – V.1 4. – P. 139–146.

5. Обзор систем поиска научной информации / В.В. Чечь // Материалы VI Международной научно-технической конференции "Электронные

информационные ресурсы : Проблемы формирования, обработки, защиты и использования – 2006", Киев, 19-20 окт. 2006 г. – К., 2006. – С. 61–63.

6. Васильєв А.В. Проблема выбора информационных источников и методики поиска информации в Интернет / А. В. Васильєв // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире : новые технологии и новые формы сотрудничества : 6-я Междунар. конф. «Крым 99» : материалы конф. – Симферополь, 1999. – Т. 1. – С. 261–263.

РОЗВИТОК НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДЕРЖАВНІЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ

ПРОТЯГОМ останніх десятиліть впровадження комп'ютерних технологій стало провідним напрямом діяльності багатьох бібліотек, у т. ч. Державної науково-технічної бібліотеки (ДНТБ) України.

Кінцевою метою автоматизації бібліотечно-інформаційних процесів є суттєве підвищення повноти і оперативності задоволення інформаційних потреб користувачів, розширення їхнього кола та репрезентація ресурсів бібліотеки у зовнішньому інформаційному середовищі.

ДНТБ України орієнтується на модель динамічної організації, готової до структурних і технологічних змін, відкритої до співпраці, обміну ресурсами, роботи у мережах. Внаслідок автоматизації бібліотечно-інформаційної діяльності переглядаються зміст і форми професійної підготовки працівників Бібліотеки та інформаційного навчання користувачів.

Через як об'єктивні, так і суб'єктивні причини ДНТБ України розпочала впровадження інформаційних технологій пізніше, ніж інші великі бібліотеки загальнодержавного значення. Її менш ніж 10-річний шлях у цьому напрямі можна умовно поділити на декілька етапів.

На початковому – відбувалися вибір програмного забезпечення, визначення першочерговості постановки та вирішення завдань, створення апаратного комплексу, аналіз технологічних процесів Бібліотеки, підготовка кадрів.

З існуючих програм автоматизації бібліотечних процесів нами було обрано систему ІРБІС (інтегровану бібліотечно-інформаційну систему), розроблену ДПНТБ Росії. Вона дозволяє реалізовувати всі типові бібліотечні процеси: комплектування, систе-

матизацію документів, каталогізацію, читацький пошук, книговидачу, адміністрування, надання ресурсів через Інтернет, а також здійснювати роботу в корпоративних мережах на основі взаємопов'язаного функціонування 7 автоматизованих робочих місць (модулів): «Комплектатор», «Каталогізатор», «Читач», «Книговидача», «Адміністратор», «www/IRBIS» та «Z – IRBIS».

Головними факторами, що спонукали нас зупинити свій вибір саме на програмі ІРБІС, були такі:

- програма підтримує міжнародні формати обміну даними UNIMARC і USMARC, що дозволяє зберегти накопичену інформацію в разі зміни як машинного парку, так і програмного забезпечення;
- ІРБІС узгоджений із стандартом бібліографічного опису 7.1-84 "Библиографическое описание документа", таким чином каталогізатор працює у звичному інформаційному середовищі і немає необхідності перенавчання бібліотечних кадрів;
- ІРБІС розроблений бібліотечною установою, яка зацікавлена в його постійному вдосконаленні та розвитку;
- програма легко адаптується до українізації та має специфічні особливості, що задовольняють потреби саме науково-технічних бібліотек.

Немаловажним було й те, що зазначений інформаційний продукт ДПНТБ Росії передала нашій бібліотеці на безоплатній основі.

Наступний етап ознаменувався комп'ютеризацією внутрішніх процесів та переходом до мережевої технології. Здійснювалась адаптація програми ІРБІС та технологічних циклів Бібліотеки, забезпечувалися безперебійна робота техніки, збереження

О. Москаленко

створюваної інформації та організаційно-методичне супроводження процесів комп'ютеризації.

Комп'ютерний парк ДНТБ України на сьогоднішній день нараховує 42 персональні комп'ютери, 15 принтерів, 2 сканери, які об'єднані в мережу, що складається з двох незалежних підсистем – службової та для обслуговування користувачів.

Архітектура та технічні характеристики цієї мережі дозволяють розширювати як парк техніки, так і обсяги електронних інформаційних ресурсів Бібліотеки. Найближчим часом планується значне збільшення кількості автоматизованих читачьких робочих місць та розміщення їх у спеціалізованих читальних залах.

У рамках цього етапу відбувалося **створення електронного каталогу (ЕК) та баз даних**.

ЕК бібліотеки ведеться з 2002 року і на сьогодні включає понад 95 тис. записів. До нього вводяться бібліографічні записи практично всіх нових надходжень монографій, авторефератів дисертацій та журналів. Цю роботу проводять відділ наукового опрацювання книг, періодики та організації каталогів і відділ наукового комплектування фондів, який здійснює поточну реєстрацію надходжень усіх номерів журналів, що Бібліотека передплачує та одержує як обов'язковий примірник.

Крім ЕК були створені та поповнюються спеціалізовані бази даних: читачів, депонованих наукових робіт – повнотекстова і реферативна, нормативно-технічної документації (НТД), промислової документації, аналітична БД періодичних видань.

Формування електронного каталогу за допомогою АРМ «Каталогізатор» здійснюється з використанням технології опису періодичних видань (журналів), яка забезпечує зведений опис видання в цілому та містить відомості про наявність усіх його номерів (томів). З 2006 року розпочато аналітичний розпис номерів журналів.

Окрім ЕК та баз даних, що створені в програмі ІРБІС, здійснюється розробка власних програм. Так, 2005 року розпочато роботу над формуванням повнотекстової БД депонованих наукових робіт за допомогою СУБД MySQL та мови програмування РНР.

З 2006 року здійснюється напівавтоматизована реєстрація користувачів та введення інформації до відповідної БД, наявність якої значно спрощує роботу працівників Бібліотеки щодо реєстрації та пошуку відомостей про користувачів. У подальшому передбачається використання цієї бази для впровадження модулів програми ІРБІС «Читач» та «Книговидача».

На основі вищенаведених бібліографічних та реферативних електронних ресурсів створюються оригінал-макети видань бібліотеки: реферативного журналу «Депоновані наукові роботи», бібліографічних покажчиків «Нові надходження до фондів ДНТБ України» (9 серій), «Надходження промислової документації у ДНТБ України» (11 серій), «Надходження НТД у ДНТБ України» (4 серії), покажчи-

ків патентно-правової літератури (8 серій) та ретроспективних бібліографічних і т. ін.

Наявність потужної інформаційно-пошукової автоматизованої системи на основі ЕК та баз даних власної генерації докорінно змінила характер інформаційно-бібліографічної діяльності ДНТБ України та дозволила суттєво розширити кількість реально виконуваних бібліографічних запитів, прискорити і поліпшити ефективність їхнього виконання.

На сучасному етапі важко уявити діяльність Бібліотеки без власного веб-сайту. Оскільки він розроблявся протягом майже 10 років, його прототип певний час розміщувався на порталі громадської організації «Наука і техніка». Але зміст сайту не відповідав сучасним вимогам. Тому було здійснено його модернізацію з метою ознайомлення відвідувачів з останніми новинами, заходами, подіями, спектром послуг ДНТБ, забезпечено доступ до електронних ресурсів, інформації про нові надходження за допомогою віртуальних виставок тощо.

Завершено розробку нового, оптимізованого формату сайту Бібліотеки у зміненому дизайні та з удосконаленою деталізованою структурою даних, до якої було додано низку нових розділів. Це дозволяє більш детально ознайомитися з інфраструктурою, фондами, заходами закладу (наприклад, розділи «Фонди», «Продукція та послуги», «Фотогалерея» тощо) та полегшити зв'язок з користувачами і партнерами (розділи «Зворотний зв'язок», «Партнери»).

Було проведено ефективні заходи з популяризації сайту – посилення на нього додано до провідних українських і закордонних каталогів Інтернет-ресурсів та міжнародних пошукових систем – таких, як «Україна он-лайн», «Мета», «Український портал», Google, Рамблер та ін. Сайт розміщено на сучасних серверах провайдера, що входить до потужної української мережі обміну трафіком UM-IX.

Найбільш популярним серед інших розділів сайту ДНТБ України є розділ «Електронні ресурси» (72%), що містить інструменти пошуку та доступу до ЕК бібліотеки. Кількість звернень до інших розділів розподіляється так: «Новини та події» – 8%, «Про бібліотеку», «Продукція та послуги» – по 7%, «Партнери», «Зворотний зв'язок» – по 3%.

Потрібно зауважити, що 85% аудиторії відвідувачів сайту – це українські користувачі, серед яких лідерами за активністю є жителі Києва та Київської області; кількість відвідувачів з Росії становить 7%, Білорусі – 2%, інших країн – 6%.

Важливим етапом у діяльності Бібліотеки було **забезпечення доступу до її електронного каталогу та баз даних через власний веб-сайт**. Це дало можливість віддаленим користувачам дізнаватися про наповнення її фондів і сприяло збільшенню кількості замовлень на повнотекстову інформацію. Забезпечено доступ до ЕК книг, періодики, авторефератів дисертацій, НТД та промислової документації, створеного на базі системи Web-IRBIS 3.3, а також нового сервісу пошуку (на основі SQL) у БД

депонованих наукових робіт. Усі бази даних систематично оновлюються та проводяться періодичні заходи з резервного копіювання.

Розкриття ресурсів ДНТБ України віддаленим користувачам через Інтернет збільшує попит на **електронне доставляння документів**. Працівники відділу МБА та бухгалтерії заздалегідь відпрацювали механізми виконання замовлень та здійснення розрахунків із замовниками як в Україні, так і за її межами. Обслуговування віддалених користувачів ДНТБ України в цьому режимі розпочато з 2003 року. Документи оцифровуються та відправляються електронною поштою. Серед постійних замовників – Центральна інформаційна технічна бібліотека Німеччини (м. Ганновер), ДПНТБ Росії, установи та фізичні особи з Польщі, США, країн ближнього зарубіжжя.

Документні фонди бібліотек, у т. ч. нашої, зазнають значних змін під впливом електронного середовища. Електронні документи стають усе більш вагомою їхньою складовою. Збільшення комп'ютерного парку дозволяє переходити на **комплектування електронними версіями видань** органів науково-технічної інформації, інших великих масивів документів. Це дозволяє економніше використовувати кошти на формування фондів та площі для їхнього зберігання.

Важливим фактором підвищення ефективності інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів в умовах обмеженого комплектування фондів є активне **використання інформаційних ресурсів Інтернету**. За запитам користувачів проводиться все більше тематичних патентних пошуків у БД Мережі, роздруковується значна кількість патентних документів (у 2007 р. – близько 1 000).

Фахівці Бібліотеки постійно працюють над розширенням сервісних інформаційних послуг та популяризацією науково-технічної літератури і періодики, зокрема, організуються онлайніві тематичні виставки. Серед останніх – «Енергоефективне використання та альтернативна енергетика», «Іннова-

ції та технопарки», «Водні ресурси», для яких було зроблено 136 бібліографічних записів, що супроводжуються анотаціями, сканованими обкладинками книжкових та журнальних видань.

На веб-сайті, у розділі «Новини та події», розмішуються матеріали щодо проведених у ДНТБ України заходів – днів інформації, фахівця, круглих столів; тексти доповідей та повідомлень учасників, їхні презентаційні матеріали, рекомендації.

Серед відвідувачів Бібліотеки все більшою популярністю користуються такі послуги, як доступ до інформаційних ресурсів Інтернету; сканування документів, зображень; друкування матеріалів на лазерному принтері; запис інформації на CD; консультації стосовно пошуку електронно-інформаційних ресурсів.

Застосування сучасних інформаційних технологій не тільки позитивно впливає на ефективність використання ресурсів ДНТБ України та якість обслуговування користувачів, але й підвищує її престиж, робить привабливою для відвідувачів. У взаєминах з ними змінюється позиція Бібліотеки та активізується її діяльність, переглядаються вимоги до бібліотечного сервісу, інформаційного забезпечення і, як наслідок, показників якості роботи.

Найважливішими завданнями ДНТБ України на наступний період є:

- перехід на нову версію програми ІРБІС 64;
- впровадження технології штрих-кодування читачьких квитків та нових надходжень до фондів Бібліотеки;
- впровадження системи електронної книговидачі;
- ретроспективна конверсія каталогів;
- забезпечення доступу користувачів до найбільш значущих повнотекстових електронних баз даних у галузі науки і техніки;
- розміщення англійського варіанта офіційного веб-сайту ДНТБ України в Інтернеті.

КРАЄЗНАВЧІ РЕСУРСИ НА САЙТАХ ОБЛАСНИХ БІБЛІОТЕК

КРАЄЗНАВСТВО вже давно набуло великої популярності, оскільки дозволяє людям більш глибоко пізнати свою Батьківщину, її історичний спадок, здобутки народу, відкривати на своїй землі скарбниці та чудеса світового рівня.

Розвиток краєзнавства, безумовно, впливає на процеси державотворення та національного відродження, викликає у людей почуття причетності до подій минулого і сьогодення.

Зважаючи на це, в Україні прийнято ряд нормативно-правових актів, покликаних підтримати краєзнавчу діяльність. Залучення до цього процесу органів виконавчої влади, наукових і освітніх закладів, широких кіл громадськості визначено Програмою розвитку краєзнавства на період до 2010 року (Постанова Кабінету Міністрів України від 10.06.2002 р. № 789). Заплановані нею різноманітні краєзнавчі заходи ре-

С. Онищенко